

Prema modernom hrvatskom školstvu: reformе u dugom 19. st. i uloga hrvatskog jezika

Dr. sc. Vlasta Švoger

Hrvatski institut za povijest, Zagreb

Hrvatski jezik: povijest i uloge nastavnog predmeta

Filozofski fakultet, Zagreb, 1-2. 7. 2022.

Uvod

- Organizirani školski sustav od druge polovice 18. st.
- Prosvjetiteljstvo – obrazovanje podanika jedan od preduvjeta za provedbu reformi
- Školstvo postaje političko pitanje
- 1773. – ukinut isusovački red; financijski temelj za reformu školstva u HM
- Hrvatske zemlje teritorijalno razjedinjene:
 - Dalmacija, Istra i Vojna Krajina (do 1881.) u austrijskom dijelu HM
 - Hrvatska i Slavonija u ugarskom dijelu HM

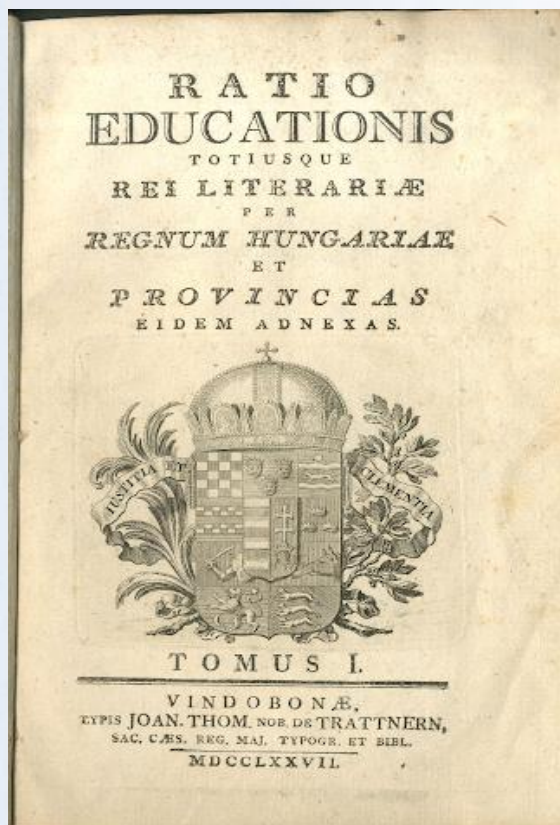
Anton von Maron,
Carica Marija
Terezija kao udovica
(1772.), Ptuj

Prva reforma školstva u HM

- Prema pruskom uzoru
- *Allgemeine Schulordnung für die deutschen Normal-, Haupt- und Trivialschulen, 1774.* (Opći školski red za njemačke normalne, glavne i trivijalne škole)
- Za austrijski dio HM
- Regulirano osnovno školstvo
- Pravo na besplatno osnovno obrazovanje za svu djecu
- Školstvo pod nadzorom države
- Trivijalne, glavne i normalne (obučavale i buduće učitelje) škole
- Nastavni jezik je materinski jezik, u Vk njemački

Reforma školstva u Ugarskoj

- *Ratio educationis totiusque rei literariae per Regnum Hungariae et provincias eidem adnexas, 1777. (Sustav obrazovanja i cjelokupnog školstva za Ugarsko Kraljevstvo i njemu pridružene strane)*
- Regulirano školstvo na svim razinama
- Narodne (pučke) škole
- Nastava na materinskom jeziku
- Srednje škole – gramatičke škole (3 god.) i gimnazije (2 god.)
- Materinski jezik u nastavi vjeronauka, kod vježbanja pravopisa, krasopisa i kod prevođenja

Systema scholarum elementarium, 1845.

- *Sustav početnih škola*
- Donio je Ugarski sabor, regulirala osnovno školstvo, na snazi u Hrvatskoj do 1874.
- Obvezne niže (2 god., u selima) i više pučke škole (4 god., u gradovima)
- Najosnovnija znanja prilagođena lokalnim prilikama
- Posebne škole za djevojčice, prilagođene staleškoj pripadnosti (ručni rad, kućanski poslovi)
- Hrvatski je nastavni jezik
- U višim pučkim školama uče se mađarski i njemački jezik, a djevojčice učile i francuski
- Vjeronauk obvezni predmet u svim osnovnim i srednjim školama, nastava na materinskom jeziku

Modernizacijske reforme 1848.-1849.

- *Entwurf der Grundzüge des öffentlichen Unterrichtswesens in Österreich, 1848. (Nacrt temeljnih načela javne nastave u Austriji)*
- Prva cjelovita reforma školstva u Habsburškoj Monarhiji
- Osnovno školstvo besplatno i dostupno svoj djeci
- Materinski jezik je nastavni u osn. i srednjem školstvu (od 1854.-1860. u gimnazijama je nastavni jezik bio njemački)
- Osmogodišnje gimnazije, matura kao ispit zrelosti, predmetni nastavnici, razrednik, razredna knjiga
- Temelj modernizacije srednjeg i visokog školstva u Monarhiji do 1918.
- Prosvjetni odsjek Banskoga vijeća 1849. donio *Osnovu temeljnih pravilah javnoga obučavanja za Hèrvatsku i Slavoniu*

Reforma gimnazija i realnih škola 1849.

- *Entwurf der Organisation der Gymnasien und Realschulen in Oesterreich, 1849.* (Nacrt ustroja gimnazija i realnih škola u Austriji)
- U gimnazijama – ravnoteža između društveno-humanističkih i matematičko-prirodoslovnih predmeta
- Gimnazije pripremaju za studij filozofije, prava, teologije, medicine
- Matura – pismeni i usmeni ispit iz materinskog jezika i drugih predmeta
- Realne škole - priprema za obrtničke i trgovačke poslove ili za studij na tehničkim institutima
- Stručne škole
- Reorganizirane gimnazije u Hrvatskoj

Nakon Austro-ugarske (1867.) i Hrvatsko-ugarske nagodbe (1868.)

- Politička stabilnost omogućila daljnju modernizaciju školstva
- Liberalni zakoni o osnovnom školstvu u Ugarskoj (1868.) i Austriji (1869.)
- Pokrajinski zakoni za Istru (1870.), Dalmaciju i V. krajinu (1871.)
- Opće pučke škole (5 ili 6 godina) i trogodišnje više pučke ili građanske škole
- Nastavni jezik je materinski
- Vjeronauk, nastavni jezik, računanje, osnove prirode, fizike, kemije i geometrije, zemljopis, povijest, pjevanje, tjelovježba, poljsko gospodarstvo za dječake, ručni rad i kućanstvo za djevojčice

Mažuranićev školski zakon iz 1874.

- *Zakon od 14. listopada 1874. ob ustroju pučkih školah i preparandijah za pučko učiteljstvo u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*
- Liberalan, donosi neka naprednija rješenja
- Učitelji i učiteljice imaju iste plaće i materijalna prava (jedini u Europi!)
- Učitelji su državni činovnici, u mirovinu s 30 godina staža
- Obvezno kontinuirano stručno usavršavanje
- Osnovno školstvo je obvezno i besplatno za djecu oba spola od navršene 7. godine (obvezno školovanje 5 godina)
- Nastavni jezik je hrvatski
- Tjelovježba je obvezni predmet

Zakon o pučkom školstvu iz 1888.

- *Zakon od 31. listopada 1888. ob ustroju pučke nastave i obrazovanja pučkih učitelja u Kraljevinah Hrvatskoj i Slavoniji*
- Modificirani zakon iz 1874.
- Niže pučke škole (4 ili 5 godina) i više pučke škole (strukovne škole, više djevojačke škole, 4 god.)
- Nastavni jezik – “hrvatski ili srbski”
- Tri smjera u višim pučkim školama za dječake (za obrt, trgovinu i gospodarstvo)
- Učiteljice imaju istu plaću, ali nakon udaje moraju prestati raditi
- Srpska zajednica mogla je osnivati konfesionalne škole, čak i učiteljsku školu
- 40 godina staža za punu mirovinu
- Do kraja 19. st. – porast broja škola i učenika, smanjena nepismenost

HRZZ

Croatian Science
Foundation

Europski korijeni moderne Hrvatske: transfer ideja na političkom
i kulturnom polju u 18. i 19. stoljeću

HRZZ, IP-2018-01-2539

Hvala na pozornosti!